

Олег Урбан

студент гр. ФФЗМ-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Сидор

ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СТРУКТУРА І ФАКТОРИ ВПЛИВУ

У сфері публічних фінансів процес здійснення державних запозичень відіграє вагомую роль в системі управління усією фінансовою системою країни. Зважаючи на недостатність власних фінансових ресурсів «...запозичення виступають основою формування фінансових відносин у державі» [1, с. 231].

Результатом проведення державної політики у сфері запозичень на внутрішньому ринку є перерозподіл фінансових ресурсів всередині країни. Основною причиною залучення вільних фінансових ресурсів на внутрішньому ринку є дефіцит державного бюджету. У таблиці 1 представлено динаміку державних запозичень в розрізі внутрішніх та зовнішніх у період 2018-2022 рр.

Таблиця 1

Динаміка державних запозичень у період 2018-2022 рр., млрд грн.

показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	абсол. приріст
Державні запозичення, всього, в тому числі:	479,2	425,7	621,5	602,8	1261,1	781,9
внутрішні запозичення	375,77	345,9	389,2	388,3	666,9	291,13
у% до загального обсягу	78,42	81,25	62,62	64,42	52,88	-25,54
зовнішні запозичення	103,47	79,8	232,3	214,5	594,2	490,73
у% до загального обсягу	21,58	18,75	37,38	35,58	47,12	25,54

Джерело: складено на основі даних [3]

Дані, представлені у табл. 1 демонструють зростання державних запозичень у період 2018-2022 рр. на 781,9 млрд грн (з 479,2 млрд грн до 1261,1 млрд грн). Хоча за окремими роками відмічено їх зменшення. Зменшення обсягу державних запозичень відбулося у 2019 р. у порівнянні з 2018 р. на 53,5 млрд грн. Причиною такої ситуації, за звітними даними Рахункової палати України, слугувало неповне здійснення запланованих видатків і надання кредитів при перевиконанні доходів, що спричинило виконання державного бюджету за 2019 р. з дефіцитом, меншим від затвердженого його граничного розміру на 40,5% і передбаченого планового обсягу на 42,6%. Також обсяг державних запозичень у 2021 році був меншим, ніж у 2020 році на 18,7 млрд грн з аналогічною ситуацією як у 2019 році.

У структурі внутрішніх та зовнішніх запозичень за аналізований період перевага надалася внутрішнім запозиченням, які становили більше 50% усіх державних запозичень, хоча тенденція за останні 5 років вказує на скорочення їх частки з 78,42% у 2018 році до 52,88% у 2022 році або на 25,54%.

Динаміка абсолютних показників внутрішніх державних запозичень вказує на їх зростання з 375,77 млрд грн у 2018 році до 666,9 млрд грн у 2022 році, зростання відбулося на 291,13 млрд грн.

Внутрішні державні запозичення – це «...кошти, які залучає держава через відповідні органи державного управління на внутрішньому фінансовому ринку» [2, с. 18]. Внутрішні державні запозичення передбачають забезпечення перерозподілу доходів в середині країни, вони складаються із заборгованості перед фізичними та юридичними особами і банківськими установами.

Структура внутрішніх державних запозичень складаються із випуску облігацій внутрішніх державних позик, які були спрямовані на фінансування державного бюджету. Міністерство фінансів України регулярно проводить аукціони з розміщення облігацій внутрішньої державної позики, номінованої в національній та іноземній валютах.

Ринок державних внутрішніх запозичень в Україні включає сукупність боргових цінних паперів, які випускаються органами державної влади за погодженням з НБУ та представлені сьогодні такими видами, як: «...ОВДП, облігації місцевих позик і казначейські зобов'язання. Власниками ОВДП в Україні виступають НБУ, банки, нерезиденти, інші групи власників. Загалом внутрішні державні запозичення складаються з боргу перед юридичними та фізичними особами. Крім того, ОВДП випускаються на первинному фондовому ринку. Дохідність на первинному ринку має тенденцію до зниження. Операції на вторинному ринку ОВДП включають рефінансування банків НБУ (угоди РЕПО); кредити, надані суб'єктам господарювання, що також можуть включати угоди РЕПО; купівлю та продаж суб'єктами господарювання на торгах організаторів купівлі ОВДП; купівлю/продаж суб'єктами господарювання ОВДП без посередників-організаторів торгівлі» [6].

З початком збройної агресії російської федерації проти України постали питання надання соціальної підтримки населенню, які потребували збільшення їх фінансового забезпечення, що обумовило значне зростання дефіциту державного бюджету. Відтак, Урядом було прийнято рішення щодо призупинення у 2022 році законодавчо встановлених обмежень на верхню межу дефіциту державного бюджету у розмірі 3% прогнозного номінального обсягу ВВП та визначити граничний обсяг дефіциту державного бюджету у розмірі 1497,2 млрд грн, або 31,7% прогнозного обсягу ВВП.

Протягом 2022 року, з урахуванням фінансування першочергових потреб в умовах війни річний плановий показник бюджетного дефіциту склав 1536,6 млрд грн. Фактично, у 2022 році дефіцит державного бюджету склав 914,9 млрд грн, що становить 59,5% річного планового показника зі змінами, та відповідно 18,6% очікуваного обсягу ВВП.

Основним джерелом фінансових ресурсів для фінансування державного бюджету у 2022 році були державні зовнішні та внутрішні запозичення. У 2022 році обсяг державних запозичень становив 1309,1 млрд грн.

На внутрішньому ринку Міністерством фінансів України регулярно проводились аукціони з розміщення різного ОВДП, номінованих в національній та іноземних валютах.

Якісною характеристикою рівня боргової безпеки країни, на економічний стан якої суттєво впливає фінансування бюджетного дефіциту за рахунок позичених коштів, є визначення рівня боргового навантаження та рівня платоспроможності на державний бюджет. Для оцінки даних параметрів в світовій практиці «...використовується близько двох десятків показників-індикаторів і ще більша кількість їх граничних (порогових) значень» [5, с. 28]. При цьому, офіційними показниками «...рівня боргової безпеки України, які передбачені «Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженої Наказом Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р. є:

- відношення загального обсягу державного боргу до ВВП;
- відношення сукупних платежів за державним зовнішнім та внутрішнім державним боргом до доходів державного бюджету;
- відношення сукупних платежів за державним боргом до доходів державного бюджету» [4].

Відтак, з метою підвищення ефективності боргової політики та зміцнення боргової безпеки у післявоєнний період необхідно вжити ряд невідкладних заходів щодо:

- забезпечення реалізації заходів в межах Механізму розширеного фінансування (EFF) України МВФ та зміцнення співпраці з іншими міжнародними фінансовими організаціями;
- вдосконалення стратегії боргової політики України та управління державним боргом.

Список використаних джерел:

1. Вовк О. М., Мазур А. М. Аналіз здійснення державних запозичень. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21. № 1. С. 231-238.
2. Галайко Н. Теоретико-методологічні засади управління державними запозиченнями. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 17. С. 25-29.
3. Державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
4. ОЗДП. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/ozdp>
5. Омеляненко М. О. Модернізація політики управління державним боргом України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 49-54.
6. Фурдичко Л. Є., Піхоцька О. М. Причини зростання державного боргу, його управління і обслуговування, оптимізація боргової політики України. *Економіка і держава*. 2018. № 11. С. 45-49.